

Ю. Огорілко,
науковий керівник – П.М. Маланчук,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

УМОВИ ТА ПІДСТАВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ

З прийняттям Конституції України були закріплені правові гарантії свободи та особистої недоторканності кожної людини, що повинні відповідати міжнародно-правовим стандартам. Стаття 5 Конвенції про захист прав людини та основних свобод визнає право кожного на свободу та особисту недоторканність. Нікого не можна позбавити свободи інакше ніж відповідно до процедури, встановленої законом. У зв'язку з цим актуального значення набуває проблема підстав застосування запобіжних заходів, що мають на обвинуваченого (підозрюваного) певний психологічний вплив та обмежують його свободу з метою запобігання можливості ухилитися від дізнання, попереднього слідства чи суду, протидіяти встановленню істини у кримінальній справі та зайняття подальшою злочинною діяльністю.

Підтвердженням необхідності подальших наукових досліджень цієї проблеми є статистика, що наводиться Е. Коваленко, відповідно до якої працівники органів дізнання та слідства розуміють різний зміст у понятті “підстави застосування запобіжних заходів”. Так, 10 % опитаних такою підставою вважають факт вчинення злочину; 17 % – припущення про майбутню неналежну поведінку підозрюваного чи обвинуваченого; 27 % – наявність сформульованого щодо конкретної особи обвинувачення й обставин, що вказують на необхідність обмеження її свободи; 56 % – наявність даних, які викривають особу у вчиненні злочину і вказують на те, що вона може вчинити дії, для запобігання яких створено запобіжні заходи. Ці дані вказують на можливість неоднозначного тлумачення ч. 2 ст. 148 КПК України, якою передбачені підстави застосування запобіжних заходів.

Поняття “умова” – це філософська категорія, що виражає відношення предмета до оточуючих його явищ, без яких він не може існувати. Тому для правильного визначення умов застосування запобіжних заходів необхідно визначити правову природу даної категорії.

Як відомо із загальної теорії права, суспільні відносини, що урегульовані нормами права – це правовідносини. При цьому правовідносини не відділяються від урегульованих ними реальних відносин, не знаходяться поряд, а існують разом з ними. Адже форма і зміст будь-якого явища неподільні. При цьому особливістю правових відносин з приводу застосування запобіжних заходів є те, що реалізація цих правовідносин потребує волевиявлення лише однієї зі сторін. Тому структуру правовідносин з приводу застосування запобіжних заходів, на нашу думку, слід розглядати з точки зору структури правовідносин взагалі.

З вищезазначеного можна виділити такі умови застосування запобіжних заходів:

1. Наявність у суб'єкта права на застосування запобіжного заходу.
2. Наявність у суб'єкта, щодо якого застосовується запобіжних захід, кримінально-процесуального статусу підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, що автоматично передбачає наявність порушеної кримінальної справи.
3. Наявність дії, що виявляється в ухиленні від дізнання, слідства або суду, перешкоджання встановленню істини у кримінальній справі чи продовження злочинної діяльності.
4. Наявність норм права, якими зафіксовані права та обов'язки суб'єктів правовідносин з приводу застосування запобіжних заходів, порядок і підстави застосування запобіжних заходів.
5. Наявність достатніх доказів (такі докази необхідно розглядати з позиції належності, допустимості та достовірності (якісна характеристика), а кількість необхідних доказів визначає особа, що приймає рішення щодо застосування запобіжного заходу), що особа ухилиться від дізнання, слідства чи суду, перешкоджатиме встановленню істини у кримінальній справі, продовжить злочинну діяльність.

Але наявність складу правовідносин ще не дозволяє говорити про застосування запобіжних заходів, а лише про можливість такого застосування, оскільки для реального застосування правовідносин необхідним є наявність юридичного факту, з наявністю якого пов'язаний рух правовідносин.

Юридичним фактом є конкретна життєва обставина, з настанням якої норма права пов'язує виникнення, зміну, припинення правовідносин. З цього визначення випливає, що юридичний факт складається з двох частин – правової і фактичної. Правова частина – це правова норма, що містить описання конкретних життєвих обставин, а фактична – власне самі конкретні життєві обставини.

Тому, враховуючи склад юридичного факту, можна стверджувати, що *фактичною підставою* застосування запобіжних заходів визнаватиметься наявність у органу, що виносить рішення про застосування запобіжного заходу достатніх доказів про намір особи ухилитися від слідства і суду або від виконання процесуальних рішень, перешкоджати встановленню істини у справі або продовжувати злочинну діяльність.

Достатність доказів необхідно визначати як сукупність фактичних доказів, що отримані в ході процесуальних дій, які дають можливість зробити висновок про те, що обвинувачений може ухилитися від слідства й суду або виконання вироку, перешкодити встановленню істини чи займеться злочинною діяльністю. Кількісну характеристику (достатність) таких фактичних даних у кожному окремо взятому випадку визначає особа, в провадженні якої знаходиться справа.

Юридичною підставою – наявність постанови про застосування запобіжного заходу до особи.